

Токтобаева Э.М.

**ЭЛ АРАЛЫК УКУКТУК АКТЫЛАРДА АЯЛДАРДЫН
УКУКТАРЫНЫН КАЛЫПТАНЫШЫ**

Токтобаева Э.М.

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВ ЖЕНЩИН В МЕЖДУНАРОДНЫХ
ПРАВОВЫХ АКТАХ**

Е.М. Toktobaeva

**THE FORMATION OF WOMEN'S RIGHTS IN INTERNATIONAL
LEGAL ACT**

УДК: 340

Бул макалада Кыргызстандагы аялдардын укуктарынын калыптануусу жана эл аралык ченемдерде бекилиши адам укуктары жана эркиндиктери контекстинде каралган.

Негизги сөздөр: Конституция, пакт, декларация, адам укуктары, адат укугу, аялдардын укугу.

В этой статье формирование прав женщин и их закрепление в международных нормах рассмотрен в контексте права и свободы человека.

Ключевые слова: Конституция, пакт, декларация, права человека, обычное право, права женщин.

In this article, the formation of women's rights and their consolidation in international norms are considered in the context of human rights and freedoms.

Key words: Constitution, covenant, declaration, human rights, customary law, women's rights.

Адам укуктарынын жана эркиндиктеринин ченемдик бекилишине 1948-жылы 10-декабрда кабыл алынган «Адамдардын укуктарынын жалпы декларациясы» саналат. Бул декларацияга ылайык ар бир адамга төрөлгөндөн баштап расасына, денесинин түсүнө, тилине, динине, социалдык жана башка ынанымдарына, тектик жана башка абалына карабастан укук жана эркиндикке ээ. Бардык адамдар өздөрүнүн укуктарында абийиринде, расасына, денесинин түсүнө, жынысына карабастан эркин төрөлүшөт деп бекилген [1].

Адам укуктарын жана эркиндиктерин жөнгө салуучу дагы бир маанилүү акт болуп 1966-жылы Бириккен Улуттар Уюму (БУУ) тарабынан кабыл алынган «жарандык жана саясий укуктары жөнүндө эл аралык пакт» саналат. Бул эл аралык актылардын кабыл алынышы дүйнө жүзүндөгү көптөгөн мамлекеттерди өздөрүнүн улуттук актыларында адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылууну жөнгө салуучу стандарт катары кароого болот.

Ошону менен бирдикте айта кетүү орундуу Кыргыз Республикасы өз алдынча укуктуу демократиялык мамлекет катары БУУнун мүчөсү катары бир катар эл аралык уюмдарга мүчө болуу менен бирдикте эл аралык укуктун субъектиси катары да таанылып укук жана милдеттемелерди алган. Кыргыз Рес-

публикасы да бул Пактыны 1996-жылы 12-январда ратификациялаган [2].

Адам укуктарынын жана эркиндиктеринин жалпы декларациясынын 25-беренесинин экинчи пунктунда «Энелик жана балалык өзгөчө көзөмөлгө жана жардамга укук берет. Бардык балдар никеде же никеде эмес төрөлгөндөр бирдей социалдык коргоонууну колдонуусу милдеттүү» деп жазылган.

Ал эми экономикалык, социалдык, жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактыда 12-беренесинде «Ушул пактыда катышкан жактар ар бир адамдын физикалык жана психикалык ден соолугунун эң жогорку деңгээлине болгон укуктарын таанышат.

Ушул Пактыдагы катышкан мамлекеттер бул укукту ишке ашырууда зарыл болгон чараларды кабыл алуусу каралып алардын ичинде;

- балдардын өлүмүн жана өлүк туулуусун кыскартуу жана баланын дени сак өнүгүшүн камсыз кылууну караган [3].

XX кылымдын башталышында аялдардын укуктарын коргоочу кыймылдар, аялдын денеси аны бир катар урунтуу кылып коюуда деген көз карашка үндөшкөн. Энелик коом тарабынан таңууланган жүрүм турумдун гендердик модели катары бааланган.

Бул нерсеге далил катары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесине ылайык «Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген, мыйзамда белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдер, ошондой эле эл аралык укуктун жалпы кабыл алынган принциптери менен ченемдери Кыргыз Республикасынын укук системасынын ажырагыс бөлүгү болуп саналат.

Адам укуктары боюнча эл аралык келишимдердин ченемдери түздөн-түз колдонулат жана башка эл аралык келишимдин ченемдерине караганда артыкчылыкка ээ» деп бекилген [4]. Аялдардын укук жана эркиндиктерине Бириккен Улуттар Уюму өзгөчө көңүл бөлүү менен карап аларды камсыз кылуу учурдун актуалдуу көйгөйлөрү катары тааныгандыгы саналат.

Аялдардын укук жана эркиндиктерин укуктук жактан жөнгө салуу бир канча жагдайлар менен шартталган. Атап айтканда:

- дүйнө жүзүндөгү көптөгөн мамлекеттердин улуттук мыйзам актыларында жыныстардын социалдык ролдоруна негизделип патриархалдык адаттардын басымында болуусунан аялдардын социалдык-экономикалык, саясий укуктарын жана эркиндиктерин укуктук жөнгө салууда таасирдүү фактор катары каралып келген;

- аялдардын укук жана эркиндиктерин ченемдик жөнгө салынуусунда улуттук менталдык өзгөчөлүктөр, диндин таасир этүүсү айрыкча ислам динин таасир этүү факторлору;

- аялдардын укук жана эркиндиктерин камсыз кылуудагы дискриминациялык абал көбүн эсе аялдын үй-бүлөнүн коломтосун сактоочу балдарды тарбиялоочу табияты аркылуу каралгандыгы;

- коомдогу аялдарга карата көз карашындагы укуктук аң-сезим жана маданияттын деңгээли таасир берет.

Адабияттар:

1. Всеобщая декларация прав человека: принята 10 декабря 1948г. на 3 сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Международная защита прав и свобод человека: Сборник документов. - М.: Юрид. лит., 1990.
2. Международный пакт о гражданских и политических правах: принят Генеральной Ассамблеей ООН 16 декабря 1966г. // Ратифицирован Законом Кыргызской Республики 12 января 1994 г. Постановление Жогорку Кенеша Кыргызской Республики №1406. - Бишкек: Информационный правовой центр «ТОКТОМ», 2007.
3. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах: принят Генеральной Ассамблеей ООН 16 декабря 1966г. // Ратифицирован Законом Кыргызской Республики 12 января 1994 г. Постановление Жогорку Кенеша Кыргызской Республики №1406. - Бишкек: Информационный правовой центр «ТОКТОМ», 2007.
4. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (КР 2010-жылдын 27-июнундагы Мыйзамы менен колдонууга киргизилген Кыргыз Республикасынын 20.12.2016-ж. №218 Мыйзамынын редакциясына ылайык.

Рецензент: к.ю.н., доцент Орозов Ж.Ж.